ŞTEFAN GENCĂRĂU

ROMÂN, MOLDAV, VALAH ŞI ALTE INTRĂRI LEXICOGRAFICE

„Nous sommes prisonniers avec nos idées, nos connaissances, dans une sphère de cristal. En ménageant un passage entre les codes, les premiers dictionnaires tentent de nier l'évidence, d'aménager Babel: la traduction est à la fois l'élargissement du monde humain et son refus, fuite peut-être en Dieu."

(Alain Rey)

În reflecţiile cu privire la *operele lexicografice*, cu precădere la *dicţionarele* monolingve şi mai puţin încă la cele enciclopedice, se înregistrează o schimbare în ultima jumătate de secol (Rey 2005, p. 82–85). Preocuparea de până atunci viza practica alcătuirii lor, rar depăşind discursul cu privire la metodă, la lexicul de încorporat, la ordonare şi destinatar. Apropierile de după, teoretice, mai ales, căutând să asocieze obiectul cu un domeniu particular de studiu, şi istorice, tinzând să articuleze o tipologie pentru impresionanta varietate a realizărilor de atâtea secole, conduc spre o evaluare a funcţiilor dicţionarelor, reconsiderate acum ca tip ori tipuri de texte cu proprietăţi diferite şi cu o finalitate aparte.

Obiect social a cărui existenţă e justificată de o trebuinţă istorică precisă, în percepţia lui Alain Rey, *marfă* prin faptul că există în măsura în care comanda socială îi stabileşte tirajul şi astfel poziţia între instrumentele de o atare trebuinţă, ceea ce, în concepţia aceluiaşi lexicograf francez, nu îl împiedică să fie *operă*, un dicţionar întruneşte întâi calităţile unui concurent al textului ştiinţific având drept domeniu *formele limbii pe care pretinde că le descrie şi le ordonează*. Privit în ultimul timp ca text a cărui *trăsătură pertinentă* este însăşi *enunţarea didactică* şi al cărui titlu anunţă o condiţionare *socio-culturală ţinând de un model de întrebuinţare*, dicţionarul reclamă un tip aparte de *lectură*, ce presupune o *confruntare între o cunoaştere parţială şi o informaţie previzibilă menită să completeze această cunoaştere, să o înlocuiască* (*ibidem*, p. 55–56) sau cel puţin să-i constate conformitatea în raport cu obiectul definit prin intrarea lexicografică în discuţie. Astfel, un dicţionar este un spaţiu de continue negocieri în funcţie de care codajul şi decodajul se realizează mai aproape sau mai departe de aşteptările utilizatorului său.

*

Prin urmare, vom lectura, tocmai spre a remarca diferitele definiţii oferite de-a lungul timpului, intrările lexicografice *român, moldav, valah, ardelean, transilvan, muntean, basarabean* şi *bucovinean*, operând o selecţie pentru această etapă, din

BDD-V449 © 2015 Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:48:30 UTC)

suma articolelor ce ne reţin interesul în principalele resurse ale lexicografiei franceze.

Nu ne limităm la dicţionarele de limbă, ci facem deopotrivă apel la opere enciclopedice şi, mai ales, la un prestigios dicţionar universal de istorie şi geografie[1]. Includem în seria lucrărilor lexicografice de consultat enciclopedii, deoarece acestea, pe de o parte, oferă, prin periodicitatea lor, o inventariere la zi a lexicului, iar pe de altă parte, *prin limbă*, tind să devină un reper pentru *evoluţia lumii* (Dubois–Dubois 1971, p. 27). Procedăm astfel mai ales pentru că paginile lor se constituie în adevărate *opere pedagogice* menite să *acopere depărtarea dintre cunoaşterea proprie unui lector şi cea proprie comunităţii întregi* (*ibidem*, p. 7).

Cu o atare justificare, rând pe rând, după ceea ce paginile dicţionarelor ne oferă, vom dispune ce enciclopedia îşi poate permite să adauge, spre a completa astfel imaginea sau imaginile fragment de răspuns la interogaţiile noastre.

Pe de o parte, articole concise detaşate din corpusul dicţionarelor Academiei Franceze, pe de altă parte: secvenţe ample provenind din *Dicţionarul universal de istorie şi geografie* al lui N. Bouillet (1842/1866)[2], enciclopedie publicată în acelaşi an cu *complementul* de dicţionar datorat lui Louis Barré, din care se excerptează, în fapt, lexiile ce ne interesează.

Specializat sau comun, monolingv sau bilingv, analitic sau enciclopedic, *dicţionarul*, în sensul larg al termenului, îndeplineşte totuşi cel mai important rol în conectarea competenţelor lingvistice ale locutorilor, fiind în acelaşi timp expresia ideologiei ce determină finalitatea unei astfel de conectări.

În 1694, prefaţa *Dicţionarului Academiei Franceze* proba deja interesul faţă de două categorii de utilizatori: unul extern, străin, care îl consultă din *devotament faţă de limba franceză*, şi altul intern, determinat de trebuinţa de *a găsi adevărata semnificaţie a cuvintelor* (apud Rey 1977, p. 24). C*eea ce este veritabil în planul semnificaţiei*, dacă dicţionarul este în acelaşi timp un produs pedagogic şi ideologic, depăşeşte, desigur, cadrul dezbaterii normative.

În 1775, o altă prefaţă constata cu câtă dificultate se lasă surprinse *frumoasele şi subtilele ramificaţii ale sensului* chiar şi pentru *spiritul avid de exactitate* şi mai ales pentru un destinatar *versat în filozofie*, domeniu fără de care *un dicţionar nu poate fi nici întocmit, nici întrebuinţat cu abilitate* (Samuel Johnson, apud Rey 1977, p. 27). Pornesc de aici semnificative concluzii pentru unităţile de lexic spre care ne vom îndrepta.

În limitele epocii sau, mai degrabă, ale epocilor în care au fost realizate (dicţionare analitice, şi nu enciclopedice), lucrările lexicografice cuprinse în corpusul

[1] Reluăm aici o intervenţie din cadrul unui colocviu unde confruntam lexicograful şi autorul de enciclopedii cu privire la poziţia noastră *periferică* sau *centrală* în raport cu cultura europeană. Detaşăm din actele colocviului *Europa. Centru şi margine. Comunicare culturală transfrontalieră*, Arad, 2011 secvenţele ce privesc efectiv *lectura dicţionarelor*.

[2] În trimiterile noastre, ne vom folosi de ediţia din 1866, atât pentru că aceasta este revăzută şi completată, cât şi pentru că doar aceasta ne-a fost accesibilă.

BDD-V449 © 2015 Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:48:30 UTC)

Dictionnaires de l'Académie française [XVIIe–XXe s.] (siglat DACG pentru a trimite atât la ediţiile dicţionarelor, cât şi la complementele acestora reunite în *Classiques Garnier*) cunosc deja o intrare (la Louis Barré) pentru *Roumain, -e,* dar nu în legătură cu *român*, ci ca adjectiv şi substantiv în legătură cu *Romain,* pentru care contextele de mai târziu, desigur: din perioada la care se referă corpusul, nu trimit încă la o *naţiune,* ci la alte *întrebuinţări din cadrul limbii*[3].

Chiar dacă acest corpus nu înregistrează, franceza secolului XIX caută deja un termen pentru *român,* iar J. A. Vaillant (1844), după ce folosise în 1839 *rumânesc,* foloseşte la 1844 *Romain* pentru *român,* respectiv *Romanie,* pentru *România*. De altfel, surse ulterioare (DCLF, p. 441) confirmă că *Roumain* era în uz în secolul XIX şi că *Roumanie* l-a înlocuit devreme pe *Romanie*. Pentru N. Bouillet (1866, p. 1641), *Roumanie* este *nume prin care sunt desemnate împreună începând cu 1857 Valahia şi Moldova, ţară în care se vorbeşte o limbă ce vine din ceea ce a fost limba romanilor, locuitorii acestui ţinut fiind numiţi români*. Această numire este, după autorul enciclopediei, întrebuinţată şi în *Transilvania, Basarabia şi chiar în Ungaria, unde se vorbesc limbi de provenienţă latină* (Bouillet 1866, p. 1641).

Moldave şi variantele sale par într-o situaţie fericită, întrucât, în ansamblul DACG, îi sunt consacrate şase articole[4].

Întâi, *Moldave,* e tratat ca termen de *geografie* ce trimite la *locuitor al Moldovei,* la ce *aparţine Moldovei şi locuitorilor ei*; în aceeaşi definiţie se adaugă un amănunt cu privire la istoria lor şi un altul referitor la limba pe care o vorbesc. *Moldave*, după cum precizează N. Bouillet, nu e un atribut al limbii vorbite în Moldova, locuitorii ţinutului întrebuinţând *valaha,* iar *originea* lor fiind *greco-latină.*

Apoi, *Moldavie* e privită în DACG ca (în traducerea noastră) *fostă provincie otomană situată în partea europeană* a Imperiului, având capitala la Iaşi şi un *guvern naţional dependent atât de Rusia, cât şi de Turcia.* La N. Bouillet, *Moldavie* este *unul dintre principatele danubiene vasale turcilor, între Rusia, Transilvania şi Valahia, ajungând la sud până la Dunăre, cu o suprafaţa de 6 milioane de hectare şi cu 1 600 000 de locuitori*, guvernată de un *prinţ ce poartă numele de hospodar*, cu clase sociale ca *boieri şi ţărani*, de confesiune *greacă*, cu destin identic cu al Basarabiei, fiind însă *parte a Daciei Traiane şi, succesiv, a imperiilor goţilor, hunilor şi al avarilor, ocupată în secolele IX–XIII de către pecenegi, cumani şi mongoli, întemeiată ca stat fragil de către Bogdan,* de unde denumirea de *Bogdanie* (Bouillet 1866, p. 1270)[5].

[3] În ediţia din 1718, ca adjectiv în sintagme cu *Église, Rituel, Pontifical, Calendrier, Rit, Chiffre* etc., iar ca substantiv masculin: în termeni de imprimerie: *Gros romain, petit romain,* respectiv ca substantiv feminin: pentru o unitate de măsură: „Peson, instrument dont on se sert pour peser avec un seul poids. Peser avec la romaine. Cette romaine n'est pas juste". Dintre acestea, doar ultimul sens, cel de instrument de măsură, se păstrează în ediţia din 1795.

[4] Dintre cele şase, unul, anume *Moldavique ou mélisse de Canaries,* în *Dictionnaire de l'Académie françoise*, 1762, iar celelalte cinci (*Moldave, Moldavie, Moldavique, Moldawa* şi *Moldo-valaque*) la Louis Baré.

[5] Pentru întreaga istorie a Moldovei şi a suveranilor ei de până la 1859, ca şi pentru descrierea similară celei a Transilvaniei şi a Basarabiei: „sol très-fertile en grains, vins, tabac, légumes, fruits,

BDD-V449 © 2015 Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:48:30 UTC)

DACG înregistrează un derivat concurent al lui *Moldave*, în forma *Moldavique*, cu întrebuințare în istorie, pentru *ceea ce ține de Moldova*, și în botanică, drept nume al unei *plante aromatice ce crește în Moldova*. Ca termen botanic fusese consemnat deja în 1762, într-o echivalență ce face referire la Moldova doar dacă se explică prin *Dracocephalum moldavica*. Atât ca *Moldavique*, cât și în echivalența cu *Mélisse de Canaries*, termenul pare a fi fost în circulație din moment ce cunoaște în dicționarul tezaur al limbii franceze cel puțin două atestări, una la început de secol XIX (1821), iar cealaltă la sfârșitul aceluiași secol (1892), cea dintâi tocmai într-un manual farmaceutic[6].

Moldawa face în DACG obiectul prezentării ca hidronim în relație cu numirea considerată geografică *Moldavie*. Râu din Galiția, care intră în Moldova și se varsă în Siret (*Sereth*), după cum este glosat în 1842, el dă numele ținutului. Etimonul însă e discutat mult mai târziu inclusiv în spațiul lexicografic francez unde, pentru *Moldavie*, se propune germanul *Moldau* (DCLF, p. 691)[7]. Pentru N. Bouillet (1866, p. 1270), numele râului este *Moldava*: *se naște în Galiția, traversează Bukovina (!), intră în Moldova și se varsă în Sereth* (trad. n.).

Moldo-valaque cunoaște o definire redusă, dar semnificativă, pentru că, cu primul sens, este considerat termen *etnografic* cu întrebuințare ocazională pentru locuitorii Moldovei și ai Valahiei luați ca *o singură națiune* și abia cu al doilea sens desemnează *ceea ce ține de Moldova și de Valahia*, respectiv și de o provincie, și de alta. Formarea compusului e discutată în dicționare ulterioare în care i se adaugă accepțiuni mai ales cu privire la limba și la atributele țării la care se referă (*ibidem*)[8].

Valaque (Louis Barré) pare să fi preocupat mai puțin lexicografia franceză de până la 1935, dacă ținem cont de ceea ce ne oferă DACG. În articolul ce i-l consacră Louis Barré, se detașează o secvență *geografică* de o secvență *lingvistică*, între care se dispune o perifrază culturală. Precum *Moldave* și variantele lui, ca termen *geografic*, el trimite la *locuitorii Valahiei*, la ceea *ce ține de Valahia sau de locuitorii ei.* În accepția *lingvistică*, privește aici *limba neo-latină* formată și conservată în fosta Dacie, izolată, *fără contacte cu celelalte limbi romanice*. Explicitarea culturală pe care lexicograful o adaugă se referă la faptul că, deși apar ca vorbitori ai unei limbi romanice, cei desemnați chiar în corpul definiției lexicografice prin numele etnic *valaque* au adoptat în scris *un alfabet slav*.

Valachie ou Valaquie respectă în glosarea din DACG, aceeași structură ca și *Valaque*, prezentând, efectiv, interes din punct de vedere geografic și istoric. Cu un

melons, etc.; vastes forêts, excellents pâturages. Bétail, abeilles innombrables, gibier et beaucoup de poisson. Quantité de nitre et de naphte; mines d'or, d'argent et de cuivre, riche mine de sel gemme (à Okna)".

[6] Cf. http://atilf.atilf.fr/dendien/scripts/tlfiv5/search.exe? 23;s=1921865640;cat=2;m=moldavique

[7] DCLF: „Moldave: (1874) de Moldavie, adapt. de l'allemand *Moldau*, nom d'une ancienne principauté danubienne".

[8] „Moldo-valaque: (1894) de Moldavie et de Valachie. 1. Rare : de Moldavie et de Valachie 2. Fam. vieilli : D'un pays inconnu et bizarre. – N.m. (nom de langue) Charabia".

BDD-V449 © 2015 Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:48:30 UTC)

dublet în titlu, sugerând caracterul oscilant al formei, articolul tratează Valahia, în secolul XIX, ca provincie *a Turciei europene*, cu capitala la Bucureşti, după ce *în secolele XII şi XIII ar fi fost provincie grecească sub suzeranitatea Turciei, guvernată de prinţi dependenţi de Bizanţ, ataşaţi, după căderea Imperiului Bizantin, când Ungariei, când Poloniei*, condusă apoi de *un hospodar creştin desemnat de Poartă şi de Rusia.* Dubletul e regăsibil şi la N. Bouillet, care adaugă că, în turcă, lui *Valachie* sau *Valaquie* îi corespunde *Ak-Iflak*; precum în celelalte articole, *Valachie* e prezentată ca *parte a Daciei Traiane, principat danubian mărginit de Transilvania, Moldova şi Dunăre, care îl separă de Bulgaria şi de Serbia,* cu râuri ca *Aluta, Ardjich, Jalomitza* şi *Sereth, guvernată de un hospodar numit multă vreme de sultan, ales mai apoi, stat cu religie greacă*, cu o istorie[9] pe măsura interesului unor personalităţi ca *Elias Regnault*, care *a publicat în 1855 o Histoire des Principautés danubiennes*.

Dacă DACG se arată interesat de *valah* în două intrări lexicografice, pentru *ardelean* nu găsim nicio consemnare, deşi, pe de o parte, nu puţine numiri de regiuni fac obiectul unor ample definiri, iar, pe de altă parte, în limba secolului al XIX-lea, efortul de a-l întrebuinţa în franceză îl regăsim de la 1844 la J. A.Vaillant, unde desemnează una dintre cele trei mari *familii* ce alcătuiesc *poporul* de origine romană de la ***extremitatea orientală a fostei Europe***. Aceeaşi este însă situaţia cu privire la *Ardeal, ardelean* şi la N. Bouillet, şi în alte enciclopedii ale vremii.

Deşi în uz[10] în prima jumătate a secolului XX, în DACG *Bessarabie* se bucură de o tratare succintă, redusă la numele capitalei: *Kichenau*, precum şi la statutul întregului ţinut de unitate administrativă din sudul Rusiei. Articol amplu, enciclopedic, îi consacră N. Bouillet; în paginile dicţionarului universal, *Bessarabie* este *frontieră a părţii europene a Rusiei, dar parte a Daciei Traiane de odinioară, cuprinsă succesiv în imperii precum cel al goţilor, al hunilor, al avarilor şi al pecenegilor, reunită cu Moldova în secolul XIV, cucerită de către otomani la 1484, cedată Rusiei la 1812 şi iar recuperată, în ţinuturile ei meridionale, de către Moldova în 1856* (trad. n.). O descriere a Basarabiei în aceleaşi componente ca şi în cazul celorlalte ţinuturi româneşti urmează prezentării istoriei (Bouillet 1866, p. 226)[11].

Pentru cea de a treia *provincie*, DACG comportă două articole: unul pentru *Transylvanie*, al doilea pentru *Transylvanien, -ienne*.

Prima parte a articolului, *Transylvanie*, se organizează sub sigla corespunzătoare unei accepţiuni *geografice* şi trimite la faptul că aceasta este *provincie a Impe-*

[9] Vezi Bouillet, *op.cit.*, p. 1930 pentru întreaga istorie a Valahiei de până la 1861, dar fără o listă finală a suveranilor Valahiei. Aceeaşi modalitate de descriere ca şi pentru celelalte ţinuturi româneşti: „Climat chaud et humide ; montagne au N., plat au S. ; sol varié, fertile en général : longues et belles vallées, superbes plaines, vastes forêts ; grains, légumes, tabac, houblon, riche bétail, chevaux excellents".

[10] Pentru întrebuinţarea la 1931 a lui Bessarabie, cf. http://atilf.atilf.fr/dendien/scripts/tlfiv5/visusel.exe?24;s=2122431555;r=2;nat=;sol=0; unde: „Un ancien président du Conseil roumain, M. Carp, avait annoncé qu'une *entente* verbale existait entre la Roumanie, l'Autriche et l'Allemagne contre la Russie. Le prix de cette *entente* devait être la ***Bessarabie***".

[11] [Despre Basarabia:] „Pays des plaines, fertile en grains, fruits, raisins, excellents pâturages".

BDD-V449 © 2015 Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:48:30 UTC)

riului Austriac, situată în *Est*. Spre deosebire de cazul lui *Moldavie*, structura definiției include informație demografică[12], fără însă a face referire la *roumain*. Sub aceeași siglă se dispun date de organizare teritorială, numele orașului-capitală în două variante germane, precum și informaţii minime despre organizarea politică. În configurarea secțiunii aferente *istoriei*, sintagma care organizează informația este *Duché de Transylvanie*, explicată prin *stat format dintr-o parte a fostei Dacii* și prin actul de a fi fost *unită* cu Ungaria sub titlul de *grand-duché*. Enciclopedia lui N. Bouillet adaugă că *Transylvanie* este *parte a vechii Dacii*, apoi *parte a Imperiului Austriac, situată între Valachia, Ungaria și Moldova, că se întinde pe 60 000 de kilometri pătrați și avea două milioane de locuitori, capitala la Klausenbourg, iar numele* i-ar fi fost dat *de maghiari, putând fi explicat prin* ***trans sylvas***, *ceea ce vrea să spună* ***au delà des forêts***. Demografic, *Transylvanie* văzută de N. Bouillet se compune din etniile ce o populează, respectiv din maghiari, secui și saxoni. Administrativ, se compune din *10 cercuri*: *Hermanstadt, Broos, Karsbourg, Bistritz, Klausenbourg, Kronstadt, Szilagyi-Somlyo, Maros-Vassarhely, Dees, et* Udvarhely (Bouillet 1866, p. 1900)[13].

Transylvanien, -ienne este, ca și derivatele anterioare, definit doar prin parafraza relativă la ținutul cu același nume și la cei care îl locuiesc. Înregistrându-i-se un dublet în forma *Transylvain, -aine*, i se specifică și o extensie pentru contexte precum: *Des seigneurs hongrois et transylvains*.

Excerptările din sursele invocate nu se opresc, firește, aici. Pretextul lecturii definițiilor își găsește deocamdată temeiul în dorința de a confrunta *cunoaşterea parţială* proprie unor lucrări lexicografice succesive, precum DACG, cu informaţia previzibilă menită să o completeze prin enciclopedia lui N. Bouillet.

Lapidarul, caracterul fragmentar al definițiilor, explicarea doar prin parafraza relativă la teritoriu și complementul sintetic de istorie, rar adaosul etnografic ori botanic rămân constante ale cunoașterii obiectelor spre care DACG își îndreaptă cititorii, însă complementul de informație datorat demersului enciclopedic propriu lui N. Bouillet are doar un caracter liminar. Unele cuvinte, precum *Moldawa*, după cum sunt tratate, lasă impresia că ar trimite, mai degrabă, la o origine slavă occidentală a surselor. E drept că o mai amplă prezentare era disponibilă mult mai

[12] Louis Baré în 1842: „TRANSYLVANIE. s.f. (géogr.) Province de l'empire d'Autriche, à l'E., habitée par trois nations principales: les Magyars ou Hongrois; les Szeklers, tribu hongroise, et les Saxons. Chef-lieu, Klausenbourg. Hermanstadt est le centre de l'administration de la guerre et des finances. Cette province a une constitution et une diète nationale".

[13] „La Transylvanie est entourée à l'O(uest) et au S(ud) par les monts Krapaks qui la couvrent de leurs ramifications; elle est arrosée par le Maros, le Szamos, l'Aluta. Climat varié, froid vers les montagnes, brûlant dans les plaines et vallées; sol fertile, mais mal cultivé, beaucoup d'excellents vins; bétail renommé, chevaux petits, mais fort bons. Mines nombreuses et très-riches : or, argent, fer, cuivre, plomb, mercure, zinc, arsenic; sel gemme, marbres, houille, soufre, grès; diamants, topazes, agates, améthystes, etc. Industrie presque nulle. Commerce assez actif, mais presque tout aux mains des Grecs, des Valaques et des Arméniens. Il y a beaucoup de races diverses en Transylvanie; on y parle trois langues : le hongrois, l'allemand, et surtout le valaque".

BDD-V449 © 2015 Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:48:30 UTC)

aproape şi oferea, cel puţin din ultimii douăzeci de ani ai secolului XVIII, informaţii cuprinzătoare. Înainte de N. Bouillet, *Encyclopédie d'Yverdon*[14] prezintă Moldova ca ţinut al Europei, pur şi simplu, fără alte determinări poziţionale, motivează numele prin derivare de la *Molda*, adaugă elementele esenţiale de geografie fizică şi politică, amănunte demografice, ce e drept, cu mai puţină precizie, date privind originea etnică a locuitorilor, apoi semnificaţia lui *voievod* şi *despot*, dar şi amănuntul că numele anterior al Moldovei ar fi fost *Bogdiana*[15].

*

Dar dicţionarul configurează, în beneficiul utilizatorului său, doar premisele unei informaţii menite să-i completeze cunoaşterea. După cum consideră Jean şi Claude Dubois (1971), lexicograful din instanţele la care ne-am referit *îşi redactează articolele ţinând cont de reguli ce fac din textul său un discurs pedagogic*. Ca lingvist, geograf, istoric, jurist şi nu numai, el propune spre definire termeni pe care îi detaşează din spaţiul unei culturi şi invită la o lectură în măsură să refacă unitatea fragmentată în demersul definiţional, fie explicativ, fie enciclopedic.

ABREVIERI BIBLIOGRAFICE. SIGLE

Bouillet 1866 = N. Bouillet, *Dictionnaire universel d'histoire et de géographie*, Librairie de L. Hachette et Cie, Paris, 1866.

DACG = ***Dictionnaires de l'Académie française*** **[XVIIe–XXe s.]**: Antoine Furetière, *Essai d'un Dictionnaire universel*, 1687; *Le Dictionnaire de l'Académie françoise dedié au Roy*, 1694 [première édition]; *Nouveau Dictionnaire de l'Académie françoise*, 1718 [deuxième édition]; *Dictionnaire de l'Académie françoise*, 1740 [troisième édition]; *Dictionnaire de l'Académie françoise*, 1762 [quatrième édition]; *Dictionnaire de l'Académie françoise*, 1798 [cinquième édition]; *Dictionnaire de l'Académie française*, 1835 [sixième édition]; Louis Barré, *Complément du Dictionnaire de l'Académie française*, 1842; *Dictionnaire de l'Académie française*, 1879 [septième édition]; *Dictionnaire de l'Académie française*, 1932–1935 [huitième édition]; http://www.classiques-garnier.com.rproxy.univ-provence.fr:2048/numerique-ases/index.php?module=App&action=FrameMain şi ***Grand Corpus des Dictionnaires*** **[IXe–XXe s.].** ***Classiques Garnier***: Frédéric Godefroy, *Dictionnaire de l'ancienne langue française et de tous ses dialectes du 9e au 15e siècle*; La Curne de Sainte-Palaye, *Dictionnaire historique de l'ancien langage français depuis*

[14] *L'Encyclopédie ou Dictionnaire raisonné des connaissances humaines*, cunoscută ca *Encyclopédie d'Yverdon*, publicată între 1770–1780 de către *savantul de origine italiană* Fortunato Bartolomeo De Felice, stabilit la Yverdon, *propune*, după cum e şi prezentată de Classiques Garrnier: *o nouă versiune a sistemului enciclopedic al cunoaşterii, o detaliere şi o ierarhizare a cunoştinţelor, restabilind o legătură între cunoaşterea pur ştiinţifică şi dimensiunea spirituală a lumii,* […] *dând sistemului o amploare, o posibilitate de înţelegere a lumii* (trad. n.).

[15] În *Encyclopédie d'Yverdon*: „Anciennement ce pays se nommoit la Bogdiane, Bogdiana, dont la raison se verra ci-dessous […]. Peu avant la mort du roi Louis I arrivée en I382 une colonie de Valaques partit du comté de Maramorosch en Hongrie et vint s'établir en ce pays abandonné de ses anciens habitants. Le prince Bogdan, Théodose, se soumit en I529 à l'empereur Soliman I et reconnut tenir la Moldavie à titre de fief de l'empire Ottoman. C'est ce qui fait que les Turcs nomment ce pays Bogdan et ses habitants Bogdani".

BDD-V449 © 2015 Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:48:30 UTC)

son origine jusqu'au siècle de Louis XIV; Edmond Huguet, *Dictionnaire de la langue française du 16e siècle*; Robert Estienne, *Dictionaire Francois–latin*, 1549; Jean Nicot, *Thrésor de la langue françoyse, tant ancienne que moderne*, 1606; Randle Cotgrave, *A Dictionarie of the French and English tongues*, 1611; Gilles Ménage, *Les Origines de la langue françoise*, 1650; Pierre Richelet, *Dictionnaire françois*, 1680; http://www.classiques-garnier.com.rproxy.univ-provence.fr:2048/numeriquebases/index.php?module=App&action= FrameMain

DCLF = *Dictionnaire Culturel en langue française*. Sous la direction d'Alain Rey, vol. III, Le Robert, Paris, 2005.

Dubois–Dubois 1971 = Jean Dubois, Claude Dubois, *Introduction à la lexicographie: le dictionnaire*, Larousse, Paris, 1971.

Encyclopédie d'Yverdon = Fortunato Bartolomeo De Felice (stabilit la Yverdon), *Encyclopédie, ou Dictionnaire universel raisonné des connoissances humaines*, Mis en ordre par M. De Felice, Yverdon, tome I, 1770. Première page de titre: Encyclopédie,/ou/dictionnaire/universel raisonné/des/connoissances humaines./Tome I./A–AJO. Deuxième page de titre: Encyclopédie,/ou/ dictionnaire/universel raisonné/des/connoissances humaines./Mis en ordre par M. De Felice./E tenebris tantis tam clarum tollere lumen/quis potuit? lucret./tome I./Yverdon,/M. DCC. LXX.

Rey 1977 = Alain Rey, *Le lexique: images et modèles. Du dictionnaire à la lexicographie*, Librairie Armand Colin, Paris, 1977.

Trésor de la langue française: http://atilf.atilf.fr

Vaillant 1844 = J. A. Vaillant, *La Romanie ou Histoire, langue, littérature, orographie, statistique des peuples de la langue d'or. Ardialians, Vallaques et Moldaves, résumés sous le nom de Romans*, Arthus Bértrand Editeur–Librairie de la Société de Géographie, Paris, 1844.

ROUMAIN, MOLDAVE, VALAQUE ET AUTRES ENTRÉES LEXICOGRAPHIQUES (*Résumé*)

Nous rappelons d'abord que, dans la deuxième moitié du XXe siècle, les réflexions concernant la *lexicographie* monolingue et, dans une moindre mesure, celle encyclopédique, ont changé ; ensuite nous proposons *une lecture* – dans le sens que *l'acte de consultation du dictionnaire* acquiert chez Alain Rey – des entrées lexicographiques *Roumain, Moldave, Valaque, Bessarabie et Transylvanie*. Dans cette étape nous opérons une sélection d'adresses à partir des éditions successives des dictionnaires de l'Académie Française, afin de confronter ces définitions avec celles qu'on retrouve dans un important dictionnaire d'histoire et de géographie dû à Nicolas Bouillet.

Cuvinte-cheie: *lexicografie, român, Moldova, Ţara Românească, Basarabia, Transilvania*.
Mots-clés : *lexicographie, Roumain, Moldave, Valaque, Bessarabie, Transylvanie*.

Universitatea „Babeş-Bolyai"
Facultatea de Litere
Cluj-Napoca, str. Horea, 31
stefan.gencarau@univ-amu.f

BDD-V449 © 2015 Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:48:30 UTC)